

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Навчально-науковий інститут оперативно-рятувальних сил
Кафедра психології діяльності в особливих умовах

ЗАТВЕРДЖУЮ

Начальник навчально-наукового інституту
оперативно-рятувальних сил

_____ Олександр КОЛЄНОВ

« ___ » _____ 2025 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ПСИХОЛОГІЯ ТРАВМИ»

циклу обов'язкової професійної підготовки
за освітньо-професійною програмою
«Екстремальна та кризова психологія»

підготовки магістра у галузі знань
С Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини

за спеціальністю С4 Психологія
мова навчання – українська

Схвалено вченою радою
навчально-наукового інституту
оперативно-рятувальних сил
Протокол від «30» 08. 2025 року №1

Черкаси – 2025 рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Психологія травми» розроблена відповідно до освітньо-професійної програми «Екстремальна та кризова психологія» для підготовки магістра в галузі знань С Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини за спеціальністю С4 Психологія.

Розробник: професор кафедри психології діяльності в особливих умовах, доктор психологічних наук, професор Грибенюк Г.С.

Робочу програму навчальної дисципліни рекомендовано кафедрою психології діяльності в особливих умовах

Протокол від 29.08.2025 р. № 1

Начальник кафедри
психології діяльності в особливих умовах
кандидат психологічних наук, доцент

_____ Микола ФОМИЧ
(підпис)

«___» серпня 2025 року

Схвалено проектною групою освітньої програми
«Екстремальна та кризова психологія»

Гарант освітньої програми
начальника кафедри
психології діяльності в особливих умовах
кандидат психологічних наук, доцент _____

_____ Микола ФОМИЧ
(підпис)

«___» серпня 2025 року

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Психологія травми» за спеціальністю С4 Психологія призначена для підготовки магістрів з поставленою перед здобувачами вищої освіти метою, – інтегрувати інформацію щодо травми у масив системних концептуальних знань, необхідних у розумінні закономірностей функціонування психіки в умовах перебігу травмуючих подій воєнного стану. З'ясувати зміст, особливості, наслідки травми та процесів посттравматичного відновлення та розвитку. Специфікою засвоєння концепту є вимога навчитися аналізувати сучасний стан проблематики травми у проявах діяльності персоналу ДСНС України, МВС України. Здобувач вищої освіти постає перед необхідністю вчитися збирати інформацію щодо чинників травмуючих ситуацій самостійно, логічно обробляти та критично осмислювати. до рівня достатніх психологу знань у використанні на практиці.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен:

отримати знання:

- концептуальні знання спектру травмувальних подій, особливостей прояву та перебігу явища травми, що виникають у персоналу ДСНС України, МВС України через травмування та сучасних методів їхньої діагностики, профілактики, корекції;
- концептуальні знання новітніх методів та психотехнологій збереження та поновлення фізичного та психічного здоров'я персоналу ДСНС України у професійній діяльності в умовах воєнного стану, чинників професійної стійкості, концепту посттравматичного розвитку у життєздійсненні особистості;
- критичне осмислення психологічних особливостей травмувальних ситуацій та засобів корекції станів особистості, з огляду на положення теорії травми, її принципи, методи, поняття;

уміння:

- розв'язувати складні непередбачувані задачі проведення психологічного обстеження та дослідження умов травмування у професійній діяльності персоналу ДСНС України, МВС України під час воєнного стану;
- збирати та інтерпретувати інформацію (дані), вибирати методи та інструментальні засоби у проведенні діагностичної, профілактичної та корекційної роботи з визначення та подолання негативних наслідків травмування у професійній діяльності персоналу ДСНС України, МВС України;
- розв'язувати складні непередбачувані задачі, що потребують володіння навичками надання психологічної допомоги, в тому числі особам, що постраждали внаслідок війни;
- спиратись на досвід вивчення діагностики та корегування травми з позицій його інноваційного застосування.

комунікацію:

здатність доносити та аргументовано викладати власні погляди на актуальні особливості травмування в умовах екстремальної діяльності працівників ризиконебезпечних професій;

здатність ефективно формувати комунікативну стратегію щодо особливостей та умов травмування, з опорою на аналіз ситуації та психологічний зміст проблеми;

відповідальність та автономію:

– управляти комплексними діями надання психологічної допомоги персоналу ДСНС України, МВС України, особам, що постраждали внаслідок війни та брати відповідальність за прийняття рішень у проведенні психологічного обстеження щодо особливостей та умов травмування під час воєнного стану;

– відповідальність за професійний розвиток окремих осіб та/або груп осіб з числа персоналу ДСНС України, МВС України, осіб, що постраждали внаслідок війни в питаннях їх готовності до самостійного використання знань психологічної травми у виконанні професійних функцій;

– відповідальність за спроможність посадових осіб з числа персоналу ДСНС України, МВС України до подальшого самостійного оволодіння знаннями психологічної травми для покращення виконання професійних функцій;

2. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Форма здобуття освіти	
	очна (денна, вечірня)	заочна (дистанційна)
Статус дисципліни	Обов'язкова професійна	
Навчальний рік	2025-2026	
Семестр		1
Обсяг дисципліни:		
в кредитах ЄКТС		4
загальна кількість годин		120
кількість модулів		1
Розподіл часу за навчальним планом (в годинах):		
лекції		8
практичні заняття		-
семінарські заняття		2
самостійна робота (годин)		110
індивідуальні завдання	на вибір	
Форма підсумкового контролю	Диференційований залік	

3. Передумови для вивчення дисципліни

Пререквізити: психологія екстремальних та кризових ситуацій, діагностика та корекція кризових станів особистості.

Постреквізити: психологічна допомога в екстремальних та кризових ситуаціях, технології соціально-психологічної допомоги в постраждалих спільнотах, психологія екстремальних та кризових ситуацій, діагностика та корекція кризових станів особистості.

4. Результати навчання та компетентності з дисципліни

Відповідно до освітньої програми «Екстремальна та кризова психологія» вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити:

- досягнення здобувачами вищої освіти таких результатів навчання:

Програмні результати навчання	Абревіатура
Вміти організувати та проводити психологічне дослідження із застосуванням валідних та надійних методів..	PH2.
Узагальнювати емпіричні дані та формулювати теоретичні висновки	PH 3.
Здійснювати аналітичний пошук відповідно ї до сформульованої проблеми наукової інформації та оцінювати її за критеріями адекватності.	PH10.
Надавати оцінку готовності персоналу до дій за призначенням, кваліфіковану психологічну допомогу особистості, групі при кризових та посттравматичних кризових станах, зокрема і з досвідом травматизації внаслідок війни.	PH12.
Брати участь в організації заходів, спрямованих на забезпечення безпеки, збереження психічного здоров'я та допомогу персоналу, у тому числі осіб, які отримали психологічні травми, зокрема внаслідок війни, створення сприятливих психологічних, соціально-психологічних та психолого-педагогічних умов для психічного розвитку фахівців	PH14.

– формування у здобувачів вищої освіти наступних компетентностей:

Програмні компетентності (загальні та професійні)	Абревіатура
Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності	СК7.
Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію	СК8.
Здатність дотримуватися і у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями	СК 9.
Здатність надавати оцінку готовності персоналу до дій за призначенням, використовувати різні моделі психологічної допомоги особистості, групі в екстремальних і кризових ситуаціях та в постекстремальний період, зокрема і з досвідом травматизації внаслідок війни.	СК 11.
Здатність застосовувати психопрофілактичні та психокорекційні програми у забезпеченні безпеки, збереженні психічного здоров'я персоналу, у тому числі осіб, які отримали психологічні травми, зокрема внаслідок війни	СК 13.

5. Програма навчальної дисципліни

МОДУЛЬ 1 ПСИХОЛОГІЯ ТРАВМИ

Змістовий модуль 1. Природа посттравматичного стресового розладу

Тема 1. Здобутки наукового пізнання у розвитку досліджень посттравматичного стресового розладу

Процес наукового пізнання травми. Цільова перспектива досліджень. Емпіричне та теоретичне пізнання. Форми та методи пізнання. Форми травми: істерія, військові травматичні неврози, сексуальне та домашнє насильство.

Період до існування концепту «травми» та реабілітація теорії травми. Крепелін і «неврози жаху», О. Блейер: «психози негараздів долі». З.Фрейд, неврози воєнного часу. Психоаналітична терапія травматичних неврозів по Феніхелю. Концептуалізація проблеми психічної травми та її форм. Завдання консультування у травматичних і посттравматичних ситуаціях. Принципи та етичні норми роботи психолога із постраждалими у травмуючих ситуаціях. Концепція психологічного забезпечення службової діяльності працівників ДСНС України.

Дослідницькі проблеми травматичних розладів: помилкова діагностика, необхідність концептуалізації та найменування складних післятравматичних

стресових розладів, розпізнавання дитячих травм. Історичні, соціальні та етнічні травми. Психопатологія героїчного минулого. Методи вивчення

Література: [Баз.: 4, 10, 11, 21, 25, 40, 45. Доп.: 2, 8, 10].

Тема 2. Симптоми та психологічні наслідки посттравматичного стресового розладу

«Жах», «гіперзбудження», «інтрузія», «конструкція. Внутрішній світ травми. Симптоми та механізми мотиваційних явищ післятравматичного досвіду: «жах», «гіперзбудження», «інтрузія», «констрикція». Вторинні психічні травми. Власна робота горя: симптоми, фази, допомога у подоланні, патологічне горе. Закономірності травм. Психологічна криза. Конструктивне і деструктивне вирішення проблем кризових станів. Запобігання деструктивному вирішенню проблем травмуючих ситуацій.

Література: [Баз.: 4, 10, 11, 30, 45. Доп.: 1, 8, 10].

Тема 3. Чинники трансформації травматичного досвіду особистості

Довіра, безпека, сенс, ідентифікація, підтримка. Післятравматична втрати зв'язків у сфері самосвідомості: довіри, безпеки, сенсу, ідентифікації, підтримки. Післятравматичний стресовий розлад як окремий випадок психічної травми. Причини й механізми виникнення ПТСР. Етапи формування. Характеристика гострого, хронічного й відстроченого ПТСР. Фази розвитку ПТСР (розпач, заперечення, нав'язливість, пропрацювання, завершення).

Література: [Баз.: 4, 11, 17, 45. Доп.: 5, 9, 10].

Змістовий модуль 2. Види психологічної травматизації

Тема 4. Бойова психологічна травматизація

Сучасний стан проблеми психологічної травматизації особистості. Механізми розвитку бойової психологічної травматизації особистості в екстремальних умовах. Фактори умов ведення бойових дій та їх навантаження на психіку військовослужбовця. Особистісні особливості та специфічні чинники бойового травматичного стресу. Процес розвитку психологічної травматизації військовослужбовців у бойових умовах. Визначення об'єктивних і суб'єктивних психотравмуючих факторів у бойових умовах. Адаптація та адаптаційний потенціал військовослужбовця.

Проблеми психологічної реабілітації комбатантів. Алгоритм проведення психологічної реабілітації учасників бойових дій. Моделі проведення психологічної реабілітації учасників бойових дій.

Література: [Баз.: 14, 20, 25, 26, 30, 33, 35. Доп.: 1, 8, 12].

Тема 5. Психологічна підготовка у забезпеченні стійкості та саморегуляції посттравматичних стресових реакцій комбатантів

Способи та методи психічної саморегуляції. фекти саморегуляції. Способи саморегуляції залежно від предмету саморегулювання: пов'язані з управлінням диханням, пов'язані з управлінням тонусом м'язів, рухом. пов'язані з впливом слова. пов'язані з використанням образів думки Перша психологічна допомога та самопомога. Особливості процедури надання першої психологічної допомоги. правила першої психологічної допомоги "6П". амодопомога при панічному нападі. Самопомога при тривозі. Самопомога при істериці. Самопомога при гніві, злості, агресії. Ступор. Самопомога при апатії. Вправи.

Вплив бою на психіку Страх. Гстрійо стрес у у військовослужбовців. Основні типи реакції на стрес: боротьба, втеча, завмирання. Бойовий стрес ПТСР.

Література: [Баз.: 5, 7, 12, 13, 15, 16, 20, 22, 23, 25, 29, 30, 32. Доп.: 8, 12].

Тема 6. Насильство як фактор травматизації (військовополонені, концтабори, насильство над дітьми, сексуальне насильство). Домашнє насильство.

Поневолення: домінування, контроль, відмова особистості від опору, синдром хронічної травми Умови перебігу тривалого повторюваного психологічного травмування у поневоленні: домінування, контроль, відмова особистості від опору, синдром хронічної травми. Терапевтичний і життєвий прогноз. Віддалені наслідки та організація реабілітаційних заходів

Психологія насильства. Фізичне і психологічне насильство. Насильство над дітьми: середовище насильства, форми адаптації дитини-жертви через дисоціативні захисти. Фрагментована особистість, паталогічна регуляція емоційних станів та деформація у дорослішанні.

Література: [Баз.: 4, 31, 35, 41, 42. Доп.: 3, 6, 10].

Змістовий модуль 3. Відновлення після посттравматичного стресового розладу

Тема 7. Психологічна допомога учасникам бойових дій та їх сім'ям

Терапія психічної травми. Зміст і принципи зцілювальних стосунків постраждалого з терапевтом: перенесення, непрямая травматизація, терапевтичний контракт, система підтримки. Принципи боротьби зі стресом. Методи самопомоги й професійної психологічної допомоги в стресовій ситуації (виклик позитивних емоцій, музикотерапія, лібропсихотерапія, аутогенне тренування, фізичне релаксація й ін.). Комплексна допомога потерпілим в екстремальних ситуаціях, «трикутник допомоги» (медична, соціальна, психологічна). Особливості організації психокорекційної допомоги особам із ПТСР на різних стадіях його розвитку. Специфіка психологічної

допомоги фахівцям, які беруть участь у ліквідації екстремальних ситуацій, і мимовільним потерпілим.

Література: [Баз.:1, 5, 6, 7, 8, 9-10, 11, 14, 15, 21, 23, 28, 30, 31, 33, 35, 38, 39, 45. Доп.: 6, 11, 12, 13, 14, 15].

Тема 8. Соціально-психологічні технології відновлення особистості після травматичних подій

Стадії технології відновлення після травми: встановлення безпеки; пам'яті та оплакування; відновлення зв'язків з повсякденним життям. Всенародне поширення катастрофічних подій. Закономірності стану та поведінки людей в умовах масової психічної травми із загрозою життю. Тимчасова адміністрація, підрозділи рятувальників і соціум. Кризова інтервенція та дебрифінг. Нові терапевтичні техніки. Порядок надання послуг громадянам, які перебувають у важкій життєвій ситуації. Індивідуальна психологічна карта.

Література: [Баз.: 2, 3, 5, 7, 11, 23, 24, 33, 34, 35, 36, 43, 44, 45. Доп.: 10].

Змістовий модуль 4. Профілактика посттравматичних стресових розладів

Тема 9. Психологічна профілактика психотравматизації

Специфічні особливості психологічної профілактики. Первинна, вторинна, психологічні профілактики психотравматизації та їх етапи та заходи. Планування та організація психопрофілактичних заходів. Психологічна допомога в системі профілактики психотравматизації. Основні методи психічної саморегуляції. Комплекс вправ з астосування медитативних технік. Аутогенне тренування. Десенсибілізація і переробка рухами очей. Дебрифінг. Тренінг як ефективна форма навчання і психопрофілактики психотравматизації. Комплексна тренінгова програма «психологічна профілактика психотравматизації»

Література: [Баз.: 5, 7, 16, 25, 27, 33, 35, 46. Доп.: 4, 16].

Тема 10. Психологія посттравматичного зростання. Резильєнтність

Навички для психологічного відновлення. Травма-фокусована когнітивно-поведінкова терапія. есенсібілізація та репроцесуалізація за допомогою руху очей (EMDR). Інтерперсональна психотерапія. Виявлення посттравматичне зростання. посттравматичне зростання. Виміри посттравматичного зростання. Опитувальник змін у перспективі. Опитувальник посттравматичного зростання Шкала зростання, пов'язаного зі стресом.

Інтерперсональна терапія і посттравматичне зростання. Принципи та інструменти дискурсивної фасилітації. Травма і посттравматичне зростання на робочому місці: модель С. Майтліс. Травма голодомору і посттравматичне

зростання. Фасилітація посттравматичного зростання особи: чинники і принципи.

Література: [Баз.: 1, 2, 5, 7, 10, 13, 18, 19, 23, 30, 33, 39. Доп.: 4]

Контрольна робота за модулем 1
Диференційований залік

Розподіл дисциплін у годинах за формами організації освітнього процесу та видами навчальних занять (заочна форма: дистанційна)

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин за формами навчання					
	Усього	у тому числі				Поточний контроль
		лекції	практ. заняття	семінар. заняття	самостійна робота*	
МОДУЛЬ 1 ПСИХОЛОГІЯ ТРАВМИ						
Змістовий модуль 1. Природа посттравматичного стресового розладу						
Тема 1. Здобутки наукового пізнання у розвитку досліджень посттравматичного стресового розладу	12	2	-	2	8	індивідуальні завдань
Тема 2. Симптоми та психологічні наслідки посттравматичного стресового розладу.	12	2	-	-	10	індивідуальні завдань
Тема 3. Чинники трансформації травматичного досвіду особистості	12	2	-	-	10	індивідуальні завдань
<i>Разом за змістовим модулем 1.</i>	36	6	-	2	28	-
Змістовий модуль 2. Види психологічної травматизації						
Тема 4. Бойова психологічна травматизація	12	2	-	-	10	усні та письмові опитування, індивідуальні завдання
Тема 5. Психологічна підготовка у забезпеченні стійкості та саморегуляції посттравматичних стресових реакцій комбатантів	12	-	-	-	12	індивідуальні завдань
Тема 6. Насильство як фактор травматизації (військовополонені, концтабори, насильство над дітьми, сексуальне насильство). Домашнє насильство.	12	-	-	-	12	індивідуальні завдань
<i>Разом за змістовим модулем 2.</i>	36	2	-	-	34	-

Змістовий модуль 3. Відновлення після посттравматичного стресового розладу						
Тема 7. Психологічна допомога учасникам бойових дій та їх сім'ям	12	-	-	-	12	індивідуальні завданн
Тема 8. Соціально-психологічні технології відновлення особистості після травматичних подій	12	-	-	-	12	індивідуальні завданн
<i>Разом за змістовим модулем 3.</i>	24	-	-	-	24	-
Змістовий модуль 4. Профілактика посттравматичних стресових розладів						
Тема 9. Психологічна профілактика психотравматизації	12	-	-	-	12	індивідуальні завданн
Тема 10. Психологія посттравматичного зростання. Резильентність	12	-	-	-	12	індивідуальні завданн
<i>Разом за змістовим модулем 4.</i>	24	-	-	-	24	-
Підсумкова модульна робота	-	-	-	-	-	письмові завдання
Разом за модуль 1	120	8	-	2	110	-
Диференційований залік	-	-	-	-	-	-
ВСЬОГО	120	8	-	2	110	-

Примітка: самостійна робота здійснюється за методичними рекомендаціями щодо організації самостійної роботи з навчальної дисципліни «Психологія травми».

Індивідуальні завдання (орієнтовна тематика індивідуальних завдань)

Індивідуальні завдання можуть виконуватись здобувачами як під час семінарських занять, так і під час самостійної роботи. Формами виконання індивідуальних завдань є: написання рефератів, есе, дайджесту, аналітичного огляду, аналізу практичних та проблемних ситуацій, підготовка результатів власних досліджень та ін.

Тематика індивідуальних занять, що наведена у програмі є орієнтовною. Здобувачам надається право вільного вибору теми індивідуальної роботи, що повинна відповідати таким критеріям як: актуальність та відповідність завданням навчальної дисципліни.

Детальний опис форм, вимоги до виконання та критерії оцінювання індивідуальних завдань здобувачів викладені у методичних вказівках до виконання індивідуальних завдань здобувачів вищої освіти на кафедрі психології діяльності в особливих умовах.

1. Генералізація дозволяє досліднику працювати не з одиничними фактами, а з ідеальними класами подій, їх типами. Покажіть це за допомогою прикладів концептуалізації проблеми психічної травми та її форм.
 - а) істерії,
 - б) воєнних травматичних неврозів,
 - в) сексуального і домашнього насильства.
2. У який спосіб Ви проводили б контрольований вплив за схемою психологічного експерименту на такі мотиваційні явища післятравматичного досвіду, як:
 - а) «жах»,
 - б) «гіперзбудження»,
 - в) «інтрузія»,
 - г) «констрикція»?
3. Розкрийте чим визначено вибір наукової проблеми в дослідженні психічної травми та її форм. Доведіть прикладами.
4. Покажіть схемою як виглядає поняття «континуум», «світовий простір» у дослідженні проблеми післятравматичної втрати зв'язків у сфері самосвідомості, зокрема: довіри, безпеки, сенсу, ідентифікації, підтримки. Наведіть приклад можливих концептуальних змінних у дослідженні:
 - а) проблеми загалом,
 - б) окремо за кожним виявом.
5. Поясніть які описи дій, поведінки людини вважаються ненауковими у дослідженні проблем травматичних розладів.
 - а) у теорії,
 - б) на практиці,
 - в) в досвіді.
 Доведіть прикладами.
6. Які з методів емпіричного пізнання можна використати для опису:
 - а) симптомів,
 - б) механізмів мотиваційних явищ післятравматичного досвіду?
7. Розкрийте цільову перспективу дослідження:
 - а) істерії,
 - б) воєнних травматичних неврозів,
 - в) сексуального і домашнього насильства.
 із використанням опорної схеми (опис, узагальнення, пояснення, прогнозування, управління).
8. Концептуальні змінні є саме змінними, отже, задають певний діапазон значень для класифікації одиниць дослідження. Наведіть приклад діапазону значень:
 - а) заданих концептуальними,
 - б) операціональним змінними в одному із досліджень умов перебігу тривалого повторюваного психологічного травмування у поневоленні?
9. Розкрийте те, як ідея стає дослідницьким питанням на прикладі дослідження складних післятравматичних стресових розладів.

10. Розкрийте відмінності проблематизації та тематизації на прикладі дослідження проблем травматичних розладів.
11. Висуньте два припущення про можливі коваріації змінних у дослідженні післятравматичної втрати зв'язків у сфері самосвідомості, зокрема, щодо: довіри, безпеки, сенсу, ідентифікації, підтримки. Покажіть їх на схемі.
12. Розкрийте твердження про те, що «Підхід, методологічна установка, картина світу дослідника - кореляти тематичного поняття» на прикладах постановки дослідницьких питань у розв'язанні проблеми розпізнавання ознак травматичних розладів.
13. Розкрийте цільову перспективу дослідження симптомів і механізмів мотиваційних явищ післятравматичного досвіду:
 - а) «жаху»,
 - б) «гіперзбудження»,
 - в) «інтрузії»,
 - г) «констрикції».
14. Розкрийте методи емпіричного пізнання, які використовують у практиці розпізнаванні дитячих травм.
15. Виокремити психічні явища, з якими має справу дослідник, що використовує технології відновлення після травми на різних стадіях. Які з них можуть бути проконтрольовані за схемою психологічного експерименту?
16. Про що може свідчити коваріація та її унормування у коефіцієнті кореляції явищ домінування, контролю, відмови особистості від опору, синдрому хронічної травми. Оформіть схемою їх співвідношення у системі координат.
17. Розкрийте роль повсякденних понять для опису власних переживань у мові постраждалих з травматичними розладами. Покажіть за допомогою схеми чим повсякденне поняття вирізняється від поняття у діагностиці та терапії травм.
18. Розкрийте цільову перспективу дослідження післятравматичної втрати зв'язків у сфері самосвідомості:
 - а) довіри,
 - б) безпеки,
 - в) сенсу,
 - г) ідентифікації,
 - д) підтримки.
19. Покажіть на схемі твердження про те, що «кореляція не означає причинно-наслідкового зв'язку». Використайте приклади розв'язання дослідницьких питань у проблемі психічної травми.
20. Покажіть на прикладі стадії пам'яті та оплакування додатну та від'ємну коваріації
21. За допомогою поняттєвих засобів психології травмуючої ситуації покажіть, як «розуміють» явище, або його ідентифікують, вирізняють, розпізнають.

22. Поняття «ідентифікувати», «вирізняти», «розпізнавати» допомагають досліднику зрозуміти явища світу психічної травми і перейти від чогось невизначеного до визначеного у психіці постраждалого чи соціальному житті. Що і з чим порівнюють, вирізняють, розпізнають;
23. Розкрийте цільову перспективу дослідження умов перебігу тривалого повторюваного психологічного травмування у поневоленні:
- домінування,
 - контролю,
 - відмови особистості від опору,
 - синдрому хронічної травми.
24. Розкрийте цільову перспективу дослідження насильства над дітьми:
- середовище насильства,
 - форми адаптації дитини-жертви через дисоціативні захисти,
 - форми адаптації дитини-жертви через фрагментовану особистість,
 - патологічну регуляцію емоційних станів,
 - деформації у дорослішанні.
25. На основі яких критеріїв дослідники розмежовують явні та латентні зміни. Покажіть на прикладах досліджень у психології травмуючих ситуацій.
26. Дослідження починається з простого найменування, яке повсякденною мовою, щось описує і пояснює у світі людської взаємодії та психічної травми. Скільки разів найменують у дослідженні, роблять описи, для чого найменують? У відповіді спирайтесь на раніш отриману схему «опис – узагальнення -... - управління».
27. Розкрийте цільову перспективу найменування складних посттравматичних стресових розладів із використанням опорної схеми (опис, узагальнення, пояснення, прогнозування, управління).
28. Розкрийте цільову перспективу досліджень у розпізнаванні дитячих травм із використанням опорної схеми (опис, узагальнення, пояснення, прогнозування, управління).
29. У яких випадках досліднику доводиться здійснювати редукцію «конструкту» до операційного визначення. Покажіть на прикладах розпізнавання психічної травми та технології відновлення.
30. Поняття «сенс» у дослідженні психології травми використовують разом із поняттями «післятравматична втрата зв'язків у сфері самосвідомості», «довіри», «безпеки», «ідентифікації», «підтримки». Світ постає перед людиною, яка зазнала психічної травми, як світ певного сенсу, смислів або правил, норм, законів світу, Поясніть, які явища мотиваційної сфери стоять за цими поняттями.
31. Розкрийте, чому зрозуміти соціальну дію людини, яка зазнала психічної травми, її розумову дію, або самосуб'єктну дію - значить зрозуміти їх мотиви і сенс, або мотиваційно-сміслові утворення іншої людини. Чи вірно, що «переконання» і «сенс», це те саме. Які запитання у практичному діагностуванні необхідно ставити, щоб вирізнити «мотив» і «сенс»?

32. Із досліджень психологічної травми наведіть приклад того, що повна редуція конструктів, які не спостерігаються, до тих, що спостерігаються, — неможлива.
33. Розкрийте цільову перспективу дослідження стосунків постраждалого з терапевтом, зокрема, явищ:
- перенесення,
 - непрямої травматизації,
 - терапевтичного контракту,
 - системи підтримки.
34. Наведіть виходячи із концептуалізації проблеми насильства над дітьми, приклад того, що змінні стають явними лише під час операціональної інтерпретації. Зокрема, щодо змінних: «середовище насильства», «форми адаптації дитини-жертви через дисоціативні захисти», «фрагментовану особистість», «патологічну регуляцію емоційних станів» та «деформації у дорослішанні».
35. Найбільшою мірою у людини, яка зазнала психічної травми піддається розумінню цілераціональна дія, яка зорієнтована лише на засоби, що уявляються адекватними у досягненні однозначно поставленої мети. Що це за дія? Як вона зветься? За допомогою схеми покажіть, що ви знаєте про її структуру.
36. У який спосіб Ви проводили б контрольований вплив за схемою психологічного експерименту на такі мотиваційні явища у зцілювальних стосунках постраждалого з терапевтом, як:
- перенесення,
 - контроль,
 - непряма травматизація,
 - терапевтичний контракт,
 - систему підтримки.
37. Дайте характеристику теоретичної моделі переживання та усвідомлення життєвих подій як предмета психологічного дослідження за Л. С. Виготським, С. Л. Рубінштейном, Ф. Ю. Василюком (опис, узагальнення, пояснення, прогнозування, управління).
38. У який спосіб Ви проводили б контрольований вплив за схемою психологічного експерименту на такі мотиваційні явища у технології відновлення після травми, як:
- встановлення безпеки,
 - пам'яті та оплакування,
 - відновлення зв'язків з повсякденним життям.
39. Розкрийте цільову перспективу дослідження стадій у технології відновлення після травми, зокрема, явищ:
- встановлення безпеки,
 - пам'яті та оплакування,
 - відновлення зв'язків з повсякденним життям.
40. Виберіть цікаве вам дослідницьке питання в одній із тем «Психології травмуючих ситуацій». Визначте в ньому змінну, найменуйте її, покажіть її

дихотомічне ділення.

41. Вам необхідно відібрати методики для діагностування у людини ознак травматичного розладу. Виберіть із збірника психодіагностичних методик ті з них, які відповідають виявам у травмованої людини мотиваційних явищ та явищ із сфери самосвідомості у період травмування та після нього. Запишіть їх назви у правому стовпчику таблиці 1.

Таблиця 1

Параметри особистості	Назви психодіагностичних методик
1. мотиваційні явища післятравматичного досвіду: «жах», «гіперзбудження», «інтрузія», «констрикція».	
2. післятравматична втрата зв'язків у сфері самосвідомості: довіри, безпеки, сенсу, ідентифікації, підтримки.	
3. умови перебігу тривалого повторюваного психологічного травмування у поневоленні: домінування, контроль, відмова особистості від опору, синдром хронічної травми:	
4. насильство над дітьми: середовище насильства, форми адаптації дитини-жертви через дисоціативні захисти, фрагментовану особистість, патологічну регуляцію емоційних станів, деформації у дорослішанні.:	
Будьте готовими у відповіді на це питання обґрунтувати власні думки викладачу	

Додається:

1) матеріал «Параметри особистості»:

2) Зливков В. Л. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях / В. Л. Зливков, С. О. Лукомська, О. В. Федан. – Київ: Педагогічна думка, 2016. – 219 с.

3) Малогулко Л. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи / Л. Малогулко, Н. Пророк, О. Запорожець. – Київ, 2018. – 208 с.

42. Порівняйте ознаки, які є у виявах мотиваційних явищ післятравматичного досвіду та у явищах після травматичної втрати зв'язків у сфері самосвідомості: та у змісті вибраної Вами методики. В чому є відмінності? Запишіть їх у таблицю. Дайте відповідь на питання таблиці.

Таблиця 2

Методика «...» (написати)

Визначення «психологічної діагностики»	Методика
Що оцінюється?	1. ... 2. ... 3.....
Що вимірюється? Назвіть показники та діапазон значень.	1. ... 2. ... 3.....
Що класифікується?	1. ... 2. ... 3.....
Які психологічні особливості особистості?	1. ... 2. ... 3.....
Які психофізіологічні особливості особистості?	1. ... 2. ... 3.....

Будьте готовими у відповіді на це питання обґрунтувати власні думки викладачу

43. Зрозумійте, із залученням яких факторів психолог може зробити висновок (діагноз) про наявність і перебіг травми, якщо буде користуватись методикою. Для цього порівняйте зміст методики із ознаками висновку (діагнозу) та його рівнів. В чому є відмінності? Зробіть висновки та оформіть їх у вигляді таблиці 3:

Таблиця 3

Методика: «...» (написати)

У висновку зважено на:	
1) особливості явища;	
2) причини виникнення явища;	
3) колективно-груповий фактор;	
4) фактори культури та влади;	

Будьте готовими у відповіді на це питання обґрунтувати власні думки викладачу.

Додається:

Рівні постановки психосоціального діагнозу:

1) симптоматичний або емпіричний діагноз констатує наявність певних особливостей чи симптомів (є діагнозом ненауковим);

2) етіологічний діагноз, який враховує наявність не лише певних соціальних, психологічних чи психофізіологічних особливостей, а й причини їх виникнення;

3) типологічний діагноз, який визначає місце і значення отриманих даних у цілісній картині певної соціальної організованості людини (група, колектив, спільнота) переважно у вигляді психосоціального портрета.

4) соціально-культурно-психологічний або мета системний діагноз, котрий описує конкретний соціальний об'єкт дослідження в культурно-історичному контексті, а відтак і його життєдіяльність у певному соціумі

6. Засоби оцінювання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання є: залік, завдання, стандартизовані тести, наскрізні та командні проекти, аналітичні звіти, реферати, есе, дослідницькі завдання, презентація власних досліджень, виконання практичних завдань на матеріалі власних спостережень.

Перелік завдань для підготовки до модульного контролю знань

1. Дайте характеристику симптомів і механізмів «жаху» як явища післятравматичного досвіду. Порівняйте його пояснювальний потенціал за змістом і обсягом з іншими. Які з цих знань зведено у концепти, корисні сучасному досліднику?
2. Розкрийте зміст та обсяг понять «Післятравматична втрата зв'язків у сфері самосвідомості», «довіри, безпеки, сенсу, ідентифікації, підтримки». Порівняйте пояснювальний потенціал цих понять, корисний досліднику, з іншими поняттями, використаними для опису сфери самосвідомості, зокрема, в інших технологіях оцінювання.
3. Дайте характеристику поняттю «непряма травматизація» у зцілювальних стосунках постраждалого з терапевтом. Порівняйте пояснювальний потенціал цього поняття за змістом і обсягом з іншими поняттями, використаними для опису зцілювальних стосунків постраждалого з терапевтом, зокрема, в інших технологіях оцінювання наслідків травмування
4. Дайте характеристику симптомів і механізмів «жаху» як явища післятравматичного досвіду. Порівняйте його пояснювальний потенціал за змістом і обсягом з іншими поняттями, використаними для опису мотиваційних явищ післятравматичного досвіду, зокрема в інших технологіях оцінювання наслідків травмування.
5. Розкрийте зміст та обсяг поняття «довіра». Порівняйте пояснювальний потенціал цього поняття, корисний досліднику, з іншими поняттями, використаними для опису післятравматичної втрати зв'язків у сфері самосвідомості, зокрема, в інших технологіях оцінювання.

6. Дайте характеристику поняттю «терапевтичний контракт» у зцілювальних стосунках постраждалого з терапевтом. Порівняйте пояснювальний потенціал цього поняття за змістом і обсягом з іншими поняттями, використаними для опису зцілювальних стосунків постраждалого з терапевтом, зокрема в інших технологіях оцінювання наслідків травмування.
7. Дайте характеристику симптомів і механізмів мотиваційних явищ післятравматичного досвіду. Які з цих знань зведено у концепти, корисні сучасному досліднику?
8. . Розкрийте зміст та обсяг поняття «безпека». Порівняйте пояснювальний потенціал цього поняття, корисний досліднику, з іншими поняттями, використаними для опису післятравматичної втрати зв'язків у сфері самосвідомості, зокрема ,в інших технологіях оцінювання.
9. Дайте характеристику поняттю «система підтримки» у зцілювальних стосунках постраждалого з терапевтом. Порівняйте пояснювальний потенціал цього поняття за змістом і обсягом з іншими поняттями, використаними для опису зцілювальних стосунків постраждалого з терапевтом, зокрема в інших технологіях оцінювання наслідків травмування.
10. Дайте характеристику симптомів мотиваційних явищ післятравматичного досвіду. Які з цих знань зведено у концепти, корисні сучасному досліднику?
11. Дайте характеристику механізмів мотиваційних явищ післятравматичного досвіду
12. Розкрийте зміст та обсяг поняття «сенс». Порівняйте пояснювальний потенціал цього поняття, корисний досліднику, з іншими поняттями, використаними для опису післятравматичної втрати зв'язків у сфері самосвідомості, зокрема ,в інших технологіях оцінювання.
13. Розкрийте зміст та обсяг понять «стадії технології відновлення після травми», «встановлення безпеки», «пам'яті та оплакування», «відновлення зв'язків з повсякденним життям». Порівняйте пояснювальний потенціал цих понять, корисний досліднику, з іншими поняттями, використаними для опису технологій відновлення, зокрема ,в інших дослідженнях.
14. Дайте характеристику симптомів і механізмів «гіперзбудження» як явища післятравматичного досвіду. Порівняйте його пояснювальний потенціал за змістом і обсягом з іншими поняттями, використаними для опису мотиваційних явищ післятравматичного досвіду, зокрема в інших технологіях оцінювання наслідків травмування.
15. Розкрийте зміст та обсяг поняття «ідентифікація». Порівняйте пояснювальний потенціал цього поняття, корисний досліднику, з іншими поняттями, використаними для опису післятравматичної втрати зв'язків у сфері самосвідомості, зокрема, в інших технологіях оцінювання.
16. Розкрийте зміст та обсяг поняття стадія «встановлення безпеки». Порівняйте пояснювальний потенціал цього поняття, корисний досліднику, з іншими поняттями, використаними для опису технологій

- відновлення, зокрема ,в інших дослідженнях.
17. Дайте характеристику симптомів і механізмів «інтрузії» як явища післятравматичного досвіду. Порівняйте його пояснювальний потенціал за змістом і обсягом з іншими поняттями, використаними для опису мотиваційних явищ післятравматичного досвіду, зокрема в інших технологіях оцінювання наслідків травмування.
 18. Розкрийте зміст та обсяг поняття «підтримка». Порівняйте пояснювальний потенціал цього поняття, корисний досліднику, з іншими поняттями, використаними для опису післятравматичної втрати зв'язків у сфері самосвідомості, зокрема ,в інших технологіях оцінювання.
 19. Розкрийте зміст та обсяг поняття стадія «пам'яті та оплакування». Порівняйте пояснювальний потенціал цього поняття, корисний досліднику, з іншими поняттями, використаними для опису технологій відновлення, зокрема ,в інших дослідженнях.
 20. Дайте характеристику симптомів і механізмів «констрикції» як явища післятравматичного досвіду. Порівняйте його пояснювальний потенціал за змістом і обсягом з іншими поняттями, використаними для опису мотиваційних явищ післятравматичного досвіду, зокрема в інших технологіях оцінювання наслідків травмування.
 21. Розкрийте умови перебігу тривалого повторюваного психологічного травмування у поневоленні: домінування, контролю, відмови особистості від опору, синдрому хронічної травми. Порівняйте пояснювальний потенціал понять, які використаний для характеристики цих умов, за змістом і обсягом з іншими поняттями, використаними для опису умов травмування, зокрема, в інших технологіях оцінювання.
 22. Розкрийте зміст та обсяг поняття стадія «відновлення зв'язків з повсякденним життям». Порівняйте пояснювальний потенціал цього поняття, корисний досліднику, з іншими поняттями, використаними для опису технологій відновлення, зокрема ,в інших дослідженнях.
 23. Розкрийте умови перебігу тривалого повторюваного психологічного травмування у поневоленні: домінування, контролю, відмови особистості від опору, синдрому хронічної травми. Порівняйте пояснювальний потенціал понять, які використаний для характеристики цих умов, за змістом і обсягом з іншими поняттями, використаними для опису умов травмування, зокрема, в інших технологіях оцінювання.
 24. Розкрийте питання концептуалізації проблеми психічної травми в історичному ракурсі. Які знання зведено у концепти, корисні сучасному досліднику?
 25. Розкрийте дослідницькі проблеми травматичних розладів: помилкову діагностику, необхідність концептуалізації та найменування складних постратравматичних стресових розладів, розпізнавання дитячих травм. Поясніть їх наявність з огляду на пояснювальний потенціал концептуальних знань та спроможність наявних діагностичних засобів.
 26. Розкрийте зміст та обсяг поняття «домінування» в умовах тривалого повторюваного психологічного травмування у поневоленні. Порівняйте

пояснювальний потенціал цього поняття, корисний досліднику, з іншими поняттями, використаними для опису умов травмування, зокрема, в інших технологіях оцінювання.

27. Розкрийте питання концептуалізації форми психічної травми – істерії. Які з цих знань зведено у концепти, корисні сучасному досліднику?
28. Дайте характеристику змісту і принципам зцілювальних стосунків постраждалого з терапевтом та явищам: перенесення, непрямой травматизація, терапевтичного контракту і системі підтримки. Порівняйте їх пояснювальний потенціал за змістом і обсягом з іншими поняттями, використаними для опису зцілювальних стосунків постраждалого з терапевтом, зокрема, в інших технологіях оцінювання наслідків травмування.
29. Розкрийте зміст та обсяг поняття «контроль» в умовах тривалого повторюваного психологічного травмування у поневоленні. Порівняйте пояснювальний потенціал цього поняття, корисний досліднику, з іншими поняттями, використаними для опису умов травмування, зокрема, в інших технологіях оцінювання.
30. Розкрийте питання концептуалізації форми психічної травми – воєнного травматичного неврозу. Які з цих знань зведено у концепти, корисні сучасному досліднику?
31. Дайте характеристику змісту і принципам зцілювальних стосунків постраждалого з терапевтом. Порівняйте їх пояснювальний потенціал за змістом і обсягом з іншими поняттями, використаними для опису зцілювальних стосунків постраждалого з терапевтом, зокрема, в інших технологіях оцінювання наслідків травмування.
32. Розкрийте зміст та обсяг поняття «відмова особистості від опору» в умовах тривалого повторюваного психологічного травмування у поневоленні. Порівняйте пояснювальний потенціал цього поняття, корисний досліднику, з іншими поняттями, використаними для опису умов травмування, зокрема, в інших технологіях оцінювання.
33. Розкрийте питання концептуалізації форми психічної травми – сексуального насильства. Які з цих знань зведено у концепти, корисні сучасному досліднику?
34. Дайте характеристику поняттю «перенесення» у зцілювальних стосунках постраждалого з терапевтом. Порівняйте пояснювальний потенціал цього поняття за змістом і обсягом з іншими поняттями, використаними для опису зцілювальних стосунків постраждалого з терапевтом, зокрема, в інших технологіях оцінювання наслідків травмування.
35. Розкрийте зміст та обсяг поняття «синдром хронічної травми» отриманої в умовах тривалого повторюваного психологічного травмування у поневоленні. Порівняйте пояснювальний потенціал цього поняття, корисний досліднику, з іншими поняттями, використаними для опису умов травмування, зокрема, в інших технологіях оцінювання.
36. Розкрийте питання концептуалізації форми психічної травми –

домашнього насильства. Які з цих знань зведено у концепти, корисні сучасному досліднику?

37. Дайте характеристику поняттю «непряма травматизація» у зцілювальних стосунках постраждалого з терапевтом. Порівняйте пояснювальний потенціал цього поняття за змістом і обсягом з іншими поняттями, використаними для опису зцілювальних стосунків постраждалого з терапевтом, зокрема, в інших технологіях оцінювання наслідків травмування.
38. Розкрийте зміст та обсяг понять «насильство над дітьми», «форми адаптації дитини-жертви через дисоціативні захисти», «фрагментована особистість», «паталогічна регуляцію емоційних станів», «деформації у дорослішанні». Порівняйте пояснювальний потенціал цих понять, корисний досліднику, з іншими поняттями, використаними для опису насильства над дітьми, зокрема, в інших технологіях оцінювання.
39. Дайте характеристику симптомів і механізмів мотиваційних явищ післятравматичного досвіду. Які з цих знань зведено у концепти, корисні сучасному досліднику?
40. Дайте характеристику поняттю «терапевтичний контракт» у зцілювальних стосунках постраждалого з терапевтом. Порівняйте пояснювальний потенціал цього поняття за змістом і обсягом з іншими поняттями, використаними для опису зцілювальних стосунків постраждалого з терапевтом, зокрема в інших технологіях оцінювання наслідків травмування.
41. Розкрийте зміст та обсяг поняття «середовище насильства». Порівняйте пояснювальний потенціал цього поняття, корисний досліднику, з іншими поняттями, використаними для опису насильства над дітьми, зокрема, в інших технологіях оцінювання.
42. Дайте характеристику симптомів мотиваційних явищ післятравматичного досвіду. Які з цих знань зведено у концепти, корисні сучасному досліднику?
43. Дайте характеристику поняттю «система підтримки» у зцілювальних стосунках постраждалого з терапевтом. Порівняйте пояснювальний потенціал цього поняття за змістом і обсягом з іншими поняттями, використаними для опису зцілювальних стосунків постраждалого з терапевтом, зокрема, в інших технологіях оцінювання наслідків травмування.
44. Розкрийте зміст та обсяг поняття «середовище насильства». Порівняйте пояснювальний потенціал цього поняття, корисний досліднику, з іншими поняттями, використаними для опису насильства над дітьми, зокрема, в інших технологіях оцінювання.
45. Дайте характеристику симптомів мотиваційних явищ післятравматичного досвіду. Які з цих знань зведено у концепти, корисні сучасному досліднику?
46. Дайте характеристику поняттю «система підтримки» у зцілювальних стосунках постраждалого з терапевтом. Порівняйте пояснювальний

- потенціал цього поняття за змістом і обсягом з іншими поняттями, використаними для опису зцілювальних стосунків постраждалого з терапевтом, зокрема, в інших технологіях оцінювання наслідків травмування.
47. Розкрийте зміст та обсяг поняття «фрагментована особистість». Порівняйте пояснювальний потенціал цього поняття, корисний досліднику, з іншими поняттями, використаними для опису насильства над дітьми, зокрема, в інших технологіях оцінювання.
 48. Дайте характеристику симптомів і механізмів «жаху» як явища післятравматичного досвіду. Порівняйте його пояснювальний потенціал за змістом і обсягом з іншими поняттями, використаними для опису мотиваційних явищ післятравматичного досвіду, зокрема в інших технологіях оцінювання наслідків травмування.
 49. Розкрийте зміст та обсяг поняття стадія «встановлення безпеки». Порівняйте пояснювальний потенціал цього поняття, корисний досліднику, з іншими поняттями, використаними для опису технологій відновлення, зокрема, в інших дослідженнях.
 50. Розкрийте зміст та обсяг поняття «паталогічна регуляція емоційних станів». Порівняйте пояснювальний потенціал цього поняття, корисний досліднику, з іншими поняттями, використаними для опису насильства над дітьми, зокрема, в інших технологіях оцінювання.
 51. Дайте характеристику симптомів і механізмів «гіперзбудження» як явища післятравматичного досвіду. Порівняйте його пояснювальний потенціал за змістом і обсягом з іншими поняттями, використаними для опису мотиваційних явищ післятравматичного досвіду, зокрема в інших технологіях оцінювання наслідків травмування.
 52. Розкрийте зміст та обсяг поняття стадія «пам'яті та оплакування». Порівняйте пояснювальний потенціал цього поняття, корисний досліднику, з іншими поняттями, використаними для опису технологій відновлення, зокрема, в інших дослідженнях.
 53. Розкрийте зміст та обсяг поняття «деформація у дорослішанні». Порівняйте пояснювальний потенціал цього поняття, корисний досліднику, з іншими поняттями, використаними для опису насильства над дітьми, зокрема, в інших технологіях оцінювання.
 54. Дайте характеристику симптомів і механізмів «інтрузії» як явища післятравматичного досвіду. Порівняйте його пояснювальний потенціал за змістом і обсягом з іншими поняттями, використаними для опису мотиваційних явищ післятравматичного досвіду, зокрема в інших технологіях оцінювання наслідків травмування.
 55. Розкрийте зміст та обсяг поняття стадія «відновлення зв'язків з повсякденним життям». Порівняйте пояснювальний потенціал цього поняття, корисний досліднику, з іншими поняттями, використаними для опису технологій відновлення, зокрема, в інших дослідженнях.
 56. Поняття «психотравма» у різних джерелах тлумачать по-різному. Виділяють «психічну» і «психологічну» травми. Виберіть правильну

відповідь щодо «исихічної» та «психологічної» травми. Обґрунтуйте власний вибір.

- а) помітні порушення нормального функціонування психіки, події загрожують життю людини;
- б) суттєво змінюються базові переконання і цінності людини, події є загрозовими для особистості (чи такі, що інтерпретуються як загрозові та змінюють усталений спосіб життя чи особистісну цілісність), зокрема: втрата домівки, роботи, місця проживання, свободи (наприклад, у випадку ув'язнення); подружня зрада, приниження людської гідності (цькування в школі чи психологічне насильство в сім'ї). Результатом пережитої травми може бути дистрес (виснаження), важкий емоційний стрес або криза;
- в) помітні порушення нормального функціонування фізіологічних функцій організму людини;
- г) суттєво змінюються базові показники функціонування організму, події є загрозовими для нього.

2. Незважаючи на подібність визначень, переживання стресу і психотравми вирізняються. Найдіть визначення стресу та психотравми. Відповідь обґрунтуйте.

- а) неспецифічне реагування психіки на подразник, стресор, порушуються соматичні процеси;
- б) наслідком дії стресора стає порушення у психічній сфері людини, зокрема, нормального функціонування психіки, аналогічне з порушеннями в соматичних процесах (гостра реакція на стрес, гострий стресовий розлад, посттравматичний стресовий розлад, комплексний посттравматичний стресовий розлад);
- в) дистресом є порушення функцій організму, які не поновились після закінчення дії стресора;
- г) стресором може бути навіть холодна підлога після ранкового пробудження людини.

57. Можливі показники експонування (зіткнення) людини з травмівною подією, які необхідні для розпізнавання того, у який спосіб отримана травма, визначено у п'ятому виданні DSM-5 Американської психіатричної асоціації. Розкрийте їх:

- а) «безпосереднє переживання травмівної події (-ій), перебування свідком подій, які трапилися з іншими; знання того, що травмівна подія (-іі) трапилась із членом сім'ї чи близьким другом – у випадках смерті чи загрози життю члену сім'ї чи другові, якщо ця подія була насильницькою або непередбаченою; переживання багаторазової або надмірної експозиції до нестерпних деталей травмівної події (-ій), наприклад, фахівці зі швидкого реагування, які збирають людські останки».
- б) «переживання травмівної події (-ій) з розповідей інших, перебування перед екраном телевізору, коли події трапилися з іншими; очікування того, що травмівна подія (-іі) трапилась із членом сім'ї чи близьким другом – у випадках смерті чи загрози життю члену сім'ї чи другові,

якщо ця подія була ненасильницькою або передбаченою; переживання одноразової або помірної експозиції до деталей травмівної події (-ій), наприклад, фахівці зі швидкого реагування, яких тренують збирати останки загиблих».

в) «опосередковани переживання травмівної події (-ій), перебування поряд із подіями які трапилися з іншими; уявлення про те, що травмівна подія (-ії) може трапитись із членом сім'ї чи близьким другом – у випадках поранення чи загрози здоров'ю члену сім'ї чи другові, якщо ця подія була насильницькою або непередбаченою; переживання багаторазової або надмірної експозиції до деталей травмівної події (-ій), наприклад, фахівці зі швидкого реагування, які збирають людські останки».

г) «відсторонене переживання травмівної події (-ій), перебування в зоні подій, які трапилися з іншими; знання того, що травмівна подія (-ії) може трапитись із членом сім'ї чи близьким другом – у випадках загрози життю члену сім'ї чи другові, якщо ця подія була непередбаченою; переживання багаторазової експозиції до деталей травмівної події (-ій), наприклад, фахівці зі швидкого реагування, які збирають деталі збитого військового літака».

58. Психологи розглядають психотравму і як стан, і як ситуацію чи подію (психотравмівна ситуація чи психотравмівна подія). Виберіть ознаки психотравми як стану та як події з тексту поданого нижче:

а) переживання невідповідності між загрозливими факторами ситуації та індивідуальними можливостями їхнього подолання. Супроводжується інтенсивним страхом, гострим відчуттям безпорадності й втрати контролю, когнітивними змінами і змінами у способах регуляції афектів, що спричиняє іноді тривалі фізичні, психічні й особистісні розлади. На фізіологічному рівні змінюється біохімічна рівновага (чим пояснюються ефект знеболення, надмірне збудження, амнезія, зниження імунітету, виснаження); змінюється робота мозку – блокується міжпівкульна синаптична передача. Інакше функціонують нейрони кори головного мозку, внаслідок чого страждають насамперед мозкові зони, пов'язані з контролем агресивності та циклом сну;

б) це реакція особистості на війни, терористичні акти, стихійні лиха, нещасні випадки та аварії, фізичне, емоційне і сексуальне насильства, важкі захворювання, втрати, горя, міжособистісні конфлікти; має характер патогенного емоційного впливу на психіку людини і може, у випадку недостатності захисних психологічних механізмів, зумовити психічні розлади;

в) одне з визначень посттравматичного стресового розладу (ПТСР) – стійка реакція на травмівну подію. В МКХ-10 першим критерієм для постановки діагнозу «посттравматичний стресовий розлад» є перебування в травмівній ситуації: «Короткочасне або тривале перебування особи в надзвичайно загрозливій або катастрофічній ситуації, що здатна викликати відчуття глибокого розпачу»;

г) характеризується раптовістю, руйнівною силою, інтенсивністю; часто пов'язана з фактом або загрозою смерті, серйозного тілесного ушкодження чи сексуального насильства; несе людині абсолютно нову інформацію, яку необхідно інтегрувати в попередній життєвий досвід. У випадку травмівних подій людина «зустрічається з фізичною смертю», тобто такі події можуть загрожувати життю чи фізичній цілості людини: поранення, контузії, фізичне травмування; важкі медичні процедури; загибель чи смерть близьких людей, побратимів, мирного населення; картини смерті, поранень і людських страждань; суїциди і вбивства. Такі події з великою ймовірністю призведуть до психічного травмування.

59. Визначте характеристики монотравми серед інших травмівних подій (монотравми, мультитравми, політравми, секвенційної травми). Для цього виокремте їх з поданого нижче тексту: Обґрунтуйте власний вибір.

а) травмівна подія: несподівана, неочікувана, приголомшлива, виходить за межі звичайного досвіду людини;

б) людина одночасно зазнає впливу кількох травмівних подій, або через короткий час, наприклад, отримана контузія від вибуху, і від цього ж вибуху загинув товариш;

в) множинна, поєднана, комбінована травма, особливо важка, супроводжується суттєвим розладом життєво важливих функцій організму, труднощами діагностики, складністю лікування, високим відсотком інвалідності, високим рівнем смертності, до неї призводять різні чинники, які діють не обов'язково одночасно; травмівні події різні і працювати потрібно з кожною;

г) «повторювана травма», де ситуація пов'язана з тривалим жорстоким ставленням, домашнім насильством, війною, постійною зрадою, у життєвій ситуації часто повторюються схожі травмівні події. Працюючи з наслідками вибирають найбільш інтенсивні, останні (чи перші) за часом або найбільш значущі для постраждалої людини.

60. Поняття «сенс» у дослідженні психології травми використовують разом із поняттями «післятравматична втрата зв'язків у сфері самосвідомості»: «довіри», «безпеки», «ідентифікації», «підтримки». Світ постає перед людиною, яка зазнала психічної травми, як світ певного сенсу, смислів або правил, норм, законів світу. Поясніть, яке явища мотиваційної сфери стоїть за поняттям «сенс» та як його розпізнати?

а) це світоглядне питання, яке входить до «картини світу», світогляду людини.

б) це відповідь на питання: «Що саме спонукає людину діяти», це джерело спонукань, яке задає його силу та вектор і визначає рушійну силу дій.

в) це відповідь на питання: «Заради чого людина діє саме у такий спосіб», це те саме, що і «переконання людини», поняття «сенс» відкриває можливість аналізувати мотиваційно-сміслові утворення особистості.

г) це поняття відноситься до сфери самосвідомості людини і бере участь у розгортанні мотиваційного процесу.

61. Динаміка переживання травматичної ситуації включає фази депресії, агресії та провини. Визначте, що відбувається у цих фазах з людиною. Для цього виокремте фази з тексту, який поданого нижче.

а) На цій фазі, що настає відразу після дії травматичного фактора, людина не може прийняти подію на емоційному рівні. Психіка захищається від руйнівної дії травматичної ситуації. Цей етап, як правило, відносно нетривалий.

б) Після того, як людина усвідомлює, що обставини сильніші за неї, настає депресія. Вона супроводжується почуттями безпорадності, самотності, власної непотрібності. Людина не бачить виходу з ситуації, що склалася, втрачає відчуття мети. Життя стає безглуздом: «Що б я не робив, нічого не зміниш».

На цій стадії дуже важлива ненав'язлива підтримка близьких, але людина, яка переживає травму, не завжди її отримує, оскільки оточуючі несвідомо бояться «заразитися» її станом. Крім цього, людина в депресивному настрої неухильно втрачає інтерес до спілкування («Ніхто мене не розуміє»), співрозмовник починає втомлювати його, спілкування переривається, почуття самотності посилюється.

в) Поступово починаючи переживати те, що сталося, людина намагається звинувачувати в цьому тих, хто прямо або опосередковано причетний до події. Потім людина направляє агресію на саму себе й відчуває інтенсивне почуття провини («якби я вчинив інакше, цього б не сталося»).

г) Для неї характерне повне (свідоме та емоційне) прийняття свого минулого і набуття нового сенсу життя: «Те, що сталося, дійсно було, я не можу цього змінити; я можу змінитися сам і продовжувати життя, незважаючи на травму». Людина здатна набути з того, що сталося корисний життєвий досвід

62. В якому з описів клінічні симптоми ПТСР викладено без зайвої деталізації?

а) немотивована пильність, притупленість емоцій, психічна, вербальна та емоційна агресивність, порушення пам'яті та концентрації уваги, депресія, загальна тривожність, зловживання наркотичними та лікарськими речовинами, непрохані спогади.

б) немотивована пильність, притупленість емоцій, агресивність, порушення пам'яті та концентрації уваги, депресія, загальна тривожність, зловживання наркотичними та лікарськими речовинами, непрохані спогади.

в) немотивована пильність, притупленість емоцій, агресивність, порушення пам'яті та концентрації уваги, депресія, відчай та відчуття безглуздя, загальна тривожність, зловживання наркотичними та лікарськими речовинами, непрохані спогади.

г) немотивована пильність, притупленість емоцій, важкість встановлення

близьких та дружніх стосунків з іншими, агресивність, порушення пам'яті та концентрації уваги, депресія, загальна тривожність, зловживання наркотичними та лікарськими речовинами, непрохані спогади.

63. Посттравматичний стресовий розлад – це низка змін, які викликані спогадом про травму. Визначте, які зміни відбуваються у емоційній, поведінковій, тілесній, пізнавальній сферах:

Зміни

- а) страх, смуток, неспокій, гнів
- б) труднощі в запам'ятовуванні, порушення уваги, погіршення інтелектуальної діяльності
- в) болі в животі, грудях, голові, тремтіння, тики, розлади сну
- г) труднощі в спілкуванні, зосередження на собі, ізоляція, збільшення споживання сигарет, наркотиків, зловживання алкоголем

7. Критерії оцінювання

Оцінювання рівня навчальних досягнень здобувачів з навчальної дисципліни здійснюється за 100-бальною шкалою.

Форми поточного та підсумкового контролю

Поточний контроль результатів навчання здобувачів освіти проводиться у формі: фронтального та індивідуального опитування, виконання письмових завдань, практичних завдань, проектної роботи тощо.

Підсумковий контроль проводиться у формі диференціального заліку.

Розподіл балів, які отримують здобувачі заочної форми навчання, за результатами опанування навчальної дисципліни, формою підсумкового контролю якого є: диференціальний залік

Модуль 1 (розподіл балів)													
Поточний контроль та самостійна робота										Індивідуальні завдання	Модульна контрольна робота	Залік	Сума балів
Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2		Змістовий модуль 3		Змістовий модуль 4							
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	до 35	T.Т. 1-10	30	100
5	-	-	-	-	-	-	-	-	-				

Примітка: за виконання індивідуальних завдань творчого характеру здобувачу можуть нараховуватися додаткові, заохочувальні бали. Сума заохочувальних балів не має перевищувати 5 балів. Максимально можлива сума підсумкової оцінки з дисципліни (з урахуванням додаткових заохочувальних балів) – 100 балів. Види індивідуальних завдань творчого характеру та критерії щодо їх оцінювання наведені у методичних вказівках до виконання індивідуальних завдань здобувачів вищої освіти за спеціальністю С4 Психологія (розділ «Оцінювання творчих робіт»).

Поточний контроль

проводиться на семінарському занятті. Він передбачає оцінювання теоретичних знань та практичних умінь здобувачів вищої освіти з конкретної теми чи її питань, завдань, у тому числі, самостійно опрацьованого навчального матеріалу.

Критеріям поточного оцінювання знань здобувача на семінарському занятті дисципліни здійснюється в діапазоні від 0 до 5 балів:

Отримані бали	Повнота і правильність відповіді	Обізнаність та здатність здобувача використати дії з поняттями у ситуаціях майбутньої професійної діяльності / Висновок щодо знань та їх засвоєння
5 балів	Відповідь на завдання надана в повному обсязі, правильна, як щодо <i>знання</i> понять, так і щодо можливих <i>дій</i> з ними.	Здобувач <i>знає</i> та може <i>використати</i> поняття повною мірою у розумових чи предметно-практичних <i>діях</i> щодо <i>широкого</i> діапазону ситуацій майбутньої професійної діяльності. <i>Діє</i> логічно з поняттями і робить це комплексно, чи привносить нове, творчо. Це свідчить, що знання є – знаннями-трансформаціями , – засвоєння навчального матеріалу комплексним і творчим у <i>широкому діапазоні</i> ситуацій чи практичних дій майбутньої професійної діяльності.
4 бали	Відповідь на завдання надана, правильна щодо <i>знання</i> понять межі яких окреслено повно та часткова, неповна, щодо можливих <i>дій</i> з ними, допущені окремі несуттєві неточності чи незначні помилки	Здобувач <i>знає</i> поняття повною мірою та може <i>використати</i> їх у розумових і предметно-практичних діях лише щодо частини ситуацій майбутньої професійної діяльності. Внутрішня інформаційна гнучкість дозволяє виявляти окремі <i>елементи</i> творчості, водночас, у <i>діях</i> з поняттями допущені незначні помилки у неширокому діапазоні ситуацій. Це свідчить про – знання-уміння – в певному колі ситуацій майбутньої професійної діяльності. Навчальний матеріал засвоєно на рівні умінь чи умілих дій.
3 бали	Відповідь на завдання надана правильна, щодо <i>знання</i> понять, межі яких повно найменуються, проте, недостатня, неповна, щодо <i>дій</i> з ними, допущені значні помилки, чи не може <i>діяти</i> з поняттями	Здобувач може назвати поняття та <i>знає</i> повне їх коло, проте, лише інколи, недостатньо, може <i>використати</i> ці поняття у <i>діях</i> , розумових чи предметно-практичних щодо необхідних ситуацій майбутньої професійної діяльності. Це свідчить, що знання є – знаннями-копіями чи знанням-картинкою . Засвоєння навчального матеріалу на рівні копіювання чи репродуктивного використання знань і навичок.

2 бали	Відповідь на завдання надана неправильна, недостатня, допущені значні помилки щодо <i>знання</i> необхідних понять, обізнаність щодо яких є у вигляді відокремлених фрагментів	Здобувач не <i>знає</i> і не може <i>використати</i> поняття у розумових і предметно-практичних діях. Це свідчить про знання-знайомства , засвоєння навчального матеріалу лише на рівні ознайомлення.
1 бал	Відповідь на завдання надана неправильна недостатня, навіть, щодо <i>знання</i> необхідних понять	Здобувач не <i>знає</i> і не може використати поняття у розумових і предметно-практичних діях, вгадує рішення в завданнях, які розв'язуються. Це свідчить про знання-впізнавання , засвоєння навчального матеріалу на рівні впізнавання.
0 балів	завдання не виконане	

Викладачем оцінюється:

1) **правильність і повнота**, з якою здобувачу вдалося **підібрати поняття**, тобто, знання змісту та обсягу понять, щоб розкрити тему, питання, завдання;

2) **правильність і повнота використання дії з поняттями** чи отриманих знань, оперування поняттями щодо конкретних ситуацій майбутньої професійної діяльності психолога, належні мисленнєві дії, як це передбачено діяльністю.

Вищезазначені критерії оцінювання, передбачають перехід від знань до дій здобувача: спроможності мисленнєво діяти приймати рішення, розв'язувати завдання в межах теми чи питання за вимогами конкретних ситуацій майбутньої професійної діяльності та за її нормами.

В цьому процесі виявляється **якість** знань здобувача через їх дієвість, зокрема:

- цілісність знань та дій, їх поняттєвість, концептуальність;
- логічна послідовність знань та дій, вміння формулювати висновки виходячи з фактів;
- системність у знаннях і діях, зокрема, усвідомлення «чорної скриньки» та її конкретного вияву;
- практична дієвість знань;
- самостійність виконання, гнучкість, міра оновлення знань, їх міцність;
- акуратність оформлення у письмовій роботі.

Під час виконанні завдань оцінюється вміння правильно визначати та аналізувати явища психіки, надавати практичні рекомендації та підбирати тактики психологічного впливу; форми та методи психологічної підготовки, вміння їх застосовувати на практиці.

Розвиваються наступні конкретні спроможності здобувача:

1.	узагальнювати та згортати знання
2.	переходити від понять-назв до предметно-практичних дій з поняттями в широкому діапазоні професійних ситуацій
3.	вмотивованість до пізнання
4.	здатність до саморегуляції розумової діяльності

Підсумкова модульна робота

є складовою підсумкового контролю і здійснюється через проведення письмової контрольної роботи у межах модулю 1 дисципліни.

Кожен варіант модульної контрольної роботи складається з трьох завдань. Відповіді на поставленні завдання повинні відображати вільне володіння обсягом матеріалу, передбаченим програмою, зокрема, вміти застосовувати його на практиці (у вигляді наведення власних прикладів, розв'язання психологічних ситуацій тощо), оцінювати факти, явища, вільно висловлювати власні думки, самостійно оцінювати різноманітні явища психіки та факти, виявляючи особисту позицію що до них, вміло використовувати міжпредметні зв'язки.

Критерії оцінювання знань здобувачів заочної форми навчання при виконанні модульної роботи

Підсумкова модульна робота для здобувачів заочної форми навчання оцінюється в діапазоні від 0 до 30 балів. Вага одного правильно вирішеного тестового завдання становить від 1 до 10 бали, залежно від складності. Максимальна кількість балів за правильне розв'язання усіх завдань становить 30 балів. За виконання трьох завдань окремо оцінюються кожне за десятибальною шкалою та знаходиться їх середнє арифметичне:

- 10 балів – завдання виконане в повному обсязі, відповідь вірна, як щодо *знання* понять, так і щодо можливих *дій* з ними..
- 8 бала – завдання виконане вірно щодо *знання* понять, допущені незначні помилки щодо можливих *дій* з ними.
- 6 бали – завдання виконане в цілому вірно щодо *знання* понять, допущені помилки щодо можливих *дій* з поняттями, з якими не можуть діяти.
- 4 бали – завдання виконане частково, допущені значні помилки щодо *знання* понять.
- 2 бал – завдання виконане на рівні окремих фрагментів щодо *знання* понять.
- 0 балів – завдання не виконане.

При розв'язанні завдання оцінюється здатність здобувача зайняти критичну позицію щодо проблемної ситуації (до 2 балів), чіткість та лаконічність відповіді (до 1 бала) та творчий підхід (до 2 балів).

Підсумковий контроль

успішності з дисципліни є диференційний залік, який полягає в накопичувальній оцінці в балах із засвоєння здобувачами навчального матеріалу дисципліни на підставі результатів виконаних індивідуальних завдань, різних видів навчальних робіт на семінарських та практичних заняттях, визначених робочою програмою.

Складання заліку здобувачами заочної форми навчання відбувається у формі розв'язання тестових завдань та виставлення підсумкових балів (з урахуванням накопичених балів за виконанні індивідуальні завдання, контрольну роботу) за навчальну дисципліну. Максимальна кількість балів за правильне вирішення усіх тестових завдань становить 30 балів.

Здобувач допускається до складання підсумкового контролю, якщо він виконав усі види обов'язкових робіт, що передбачені робочою програмою дисципліни.

У разі не згоди із результатом підсумкового контролю або порушенням процедури його проведення здобувач має право на їхнє оскарження. Порядок такого оскарження викладений у Положенні про організацію освітнього процесу в Національному університеті цивільного захисту України

Оцінювання самостійної роботи

Результати самостійної роботи спеціально не оцінюються, але виявляються під час діагностики знань з навчальної дисципліни. Навчальний матеріал дисципліни, засвоєний у процесі самостійної роботи, виноситься на підсумковий контроль, передбачений робочим навчальним планом, разом з іншим навчальним матеріалом дисципліни і оцінюється за критеріями відповідного підсумкового контролю.

Оцінювання індивідуальних завдань

Здійснюється під час поточного контролю теми на відповідному аудиторному занятті. Оцінювання тем, які виносяться лише на самостійну роботу і не входять до тем аудиторних занять, навчальних практик/практичних занять, контролюється під час модульного та підсумкового контролів. Оцінювання завдань індивідуальної роботи здійснюється в діапазоні від 0 до 5 балів і залежать від форми виконання індивідуального завдання, наприклад:

Реферат, доповідь: 3 бали – у роботі здобувачі правильно виокремили основні положення з різних джерел, логічно та структурно об'єднали їх, коротко проаналізували та зробили ґрунтовні узагальнюючі висновки. Дотримано усі вимоги щодо структурної побудови роботи. Робота містить список використаної літератури, що включає вітчизняні та іноземні літературні джерела;

2 бали – у роботі здобувачі в цілому правильно виокремили основні положення кожного з джерела, але не зробили їх відповідного аналізу та узагальнюючих висновків. Дотримано більшість вимог щодо структурної побудови роботи. Робота містить список використаної літератури, що складається лише з вітчизняних літературних джерел;

1 бал – у роботі здобувачі фрагментарно виокремили основні положення кожного з джерела, не зробили їх відповідного аналізу та узагальнюючих висновків. Не дотримано вимог щодо структурної побудови роботи. Список використаної літератури оформлений не вірно або відсутній;

0 балів – завдання не виконано або у роботі виявлено факти академічної недоброчесності.

Підготовка огляду певної наукової проблеми/аналізу ситуації:

5 балів – робота виконана у повному обсязі із чітким дотриманням визначеної структури. Робота містить ґрунтовний аналіз, висновки та рекомендації з порушеної проблеми;

4 бали – робота виконана у повному обсязі із дотриманням визначеної структури за виключенням деяких елементів. Робота містить аналіз, висновки та рекомендації з порушеної проблеми;

3 бали – робота виконана частково із дотриманням визначеної структури, що містить більшість необхідних елементів. Робота містить поверхневий аналіз, висновки та окремі рекомендації з порушеної проблеми;

2 бали – робота виконана частково. Структура роботи недотримана. Робота містить поверхневий аналіз, окремі висновки. Рекомендації з порушеної проблеми відсутні;

1 бал – робота виконана на рівні окремих фрагментів. Структура роботи недотримана. Робота містить поверхневий аналіз, висновки зроблені не вірно. Рекомендації з порушеної проблеми відсутні;

0 балів – завдання не виконано або у роботі виявлено факти академічної недоброчесності.

Есе: 3 бали – здобувач створює оригінальний за думкою та оформленням письмовий твір відповідно до навчальної ситуації; повно, вичерпно висвітлює тему; вправно формулює тезу; аналізує різні погляди на той самий предмет, наводить доречні аргументи, використовує набуту з різних джерел інформацію для розв'язання певних психологічних проблем; приклади переконливі, конкретизовані; цілісний, послідовний і несуперечливий розвиток думки (логічність і послідовність викладу); висновок відповідає запропонованій темі й органічно впливає зі сформульованої тези, аргументів і прикладів;

2 бали – здобувач самостійно будує послідовний, повний, логічно викладений текст; формулює тезу, що відповідає запропонованій темі; загалом розкриває тему, висловлює основну думку; наводить доречні аргументи; висновок відповідає запропонованій темі; у роботі виявлені недоліки за двома показниками: тезу чітко не сформульовано, відсутність виразної особистісної позиції, належної її аргументації;

1 бал – побудований текст характеризується фрагментарністю; сформульована теза не відповідає запропонованій темі; наведені аргументи не є доречними; прикладів немає або вони не є доречними;

0 балів – завдання не виконано або у роботі виявлено факти академічної недоброчесності.

Групова презентація: 3 бали – усі ідеї подані таким чином, що демонструють глибокі знання здобувачів про предмет дослідження і здатність мислити логічно. Тема презентації чітко визначена і добре розроблена. Презентація має зрозумілу і логічну структуру, організована. Дотримані прийняті норми культури презентації, автори творчо підійшли до її оформлення. Робота не переобтяжена текстом. Наявні гіперпосилання працюють коректно. Усі учасники групи беруть активну участь у висвітленні презентації;

2 бали – більша частина ідей подані таким чином, що демонструють значні знання здобувачів про предмет дослідження і здатність мислити логічно. Тема презентації доволі чітко визначена і задовільно розроблена. Презентація має зрозумілу і логічну структуру, у достатній мірі організована. Дотримані прийняті норми культури презентації. Робота дещо переобтяжена текстом, що ускладнює її сприйняття. Наявні гіперпосилання працюють. Переважна більшість учасників групи беруть участь у висвітленні презентації;

1 бал – більшість ідей у презентації виражені нечітко. Тема визначена нечітко і розроблена з помилками. Презентація має порушену структуру або взагалі її не має. Зустрічається багато порушень прийнятих норм культури проведення презентації. Окремі учасники групи або лише один з них може пояснити викладені ідеї;

0 балів – завдання не виконано або у роботі виявлені факти академічної недоброчесності;

Проектна діяльність: 5 балів – робота виконана у повному обсязі на актуальну та практично значущу тему. Наявний творчий підхід до вирішення проблеми. У роботі правильно визначено об'єкт та предмет дослідження. Обґрунтовано використано доцільні методи. Містяться відповідні висновки з якісними і кількісними даними. Презентація проекту містить необхідний ілюстраційний матеріал, доповідач вільно орієнтується у поданому матеріалі, відповідає на поставлені запитання;

4 бали – робота виконана у повному обсязі на актуальну та практично значущу тему. У роботі правильно визначено об'єкт та предмет дослідження. Доцільно використано методи. Містяться відповідні висновки. Презентація проекту містить необхідний ілюстраційний матеріал, доповідач орієнтується у поданому матеріалі, відповідає на поставлені запитання з незначними помилками;

3 бали – робота виконана. У роботі визначено об'єкт та предмет дослідження, що потребують уточнення. Доцільно використано методи. Містяться відповідні висновки. Презентація проекту містить ілюстраційний матеріал, дещо перевантажений текстом, доповідач переважно орієнтується у поданому матеріалі, відповідає на поставлені запитання з помилками.

2 бали – робота виконана частково. У роботі невірно визначено об'єкт та предмет дослідження. Використані методи переважно вжито доцільно. Містяться часткові висновки. Презентація проекту перевантажена текстом, доповідач слабо орієнтується у поданому матеріалі, відповідає на поставлені запитання з грубими помилками;

1 бал – робота виконана на рівні окремих фрагментів. У роботі невірно визначено об'єкт та предмет дослідження або вони відсутні. Використані методи недоцільні. Містяться часткові висновки. Презентація проекту відсутня, доповідач не орієнтується у поданому матеріалі;

0 балів – завдання не виконано або у роботі виявлені факти академічної не добросовісності.

8. Засоби провадження освітньої діяльності

Засобами провадження освітньої діяльності в межах навчальної дисципліни «Психологія травми» є навчальні аудиторії, що забезпеченні мультимедійним обладнанням; навчально-тренувальний комплекс інституту, що включає: смугу психологічних перешкод з відповідними тренажерами та імітаторами; базу газодимозахисної служби (ГДЗС); навчальна, навчально-методична та нормативно-правова література, що знаходиться в бібліотеці (електронній бібліотеці) університету.

9. Рекомендовані джерела інформації

Нормативні документи

1. Стандарт вищої освіти України із галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальності 053 «Психологія» для другого (магістерського) рівня вищої освіти. Затверджено та введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 24.04.2019 р. № 564.

2. Освітньо-професійна програма «Екстремальна та кризова психологія» для підготовки магістра в галузі знань С Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини за спеціальністю С4 Психологія. Черкаси: НУЦЗ України.

Базова література

1. Безпека і здоров'я на роботі у воєнний та післявоєнний час. Досвід України в умовах російської агресії: Державна служба України з питань праці, березень 2023. URL: https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/@europe/@ro-geneva/@sro-budapest/documents/genericdocument/wcms_856143.pdf (дата звернення: 26.08.2025).
2. Бойчук Ю. Д. Сучасні здоров'язбережувальні технології : монографія Харків : Оригінал, 2018. 724 с.
3. Бриндіков Ю. Л. Реабілітація військовослужбовців учасників бойових дій в системі соціальних служб: теоретико-методичні основи: монографія Хмельницький, 2018. 388 с.
4. Герман Дж. Психологічна травма та шлях до видужання: наслідки насильства – від знущань у сім'ї до політичного терору Львів : Видавництво Старого Лева, 2015. 416 с.
5. Гордієнко-Митрофанова І. Позитивна психотерапія: :практики розвитку усвідомленої стресостійкості навч. посіб. Київ, 2022. 221 с.
6. Деякі питання надання безоплатної психологічної допомоги особам, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членам сімей таких осіб та членам сімей загиблих (померлих) ветеранів війни і членам сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.11.2022 р. № 1338. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1338-2022-%D0%BF#Text (дата звернення: 28.08.2025).
7. Євдокімова О. О. Є 13 Психосоціальні підходи до реінтеграції ветеранів та учасників бойових дій з числа працівників МВС, центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України, та Національної гвардії

- України у цивільне життя : практичний poradnik. Харків : Факт, 2025. 292
8. Карамушка Л. М. Психічне здоров'я персоналу організацій в умовах війни : навч.-методичний посібник. К., 2023. 124 с.
 9. Карамушка Л. М. Психічне здоров'я особистості під час війни: як його зберегти та підтримати: методичні рекомендації. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2024. 48 с.
 10. Кердивар В. В., Овсяннікова Я. О., Перелигіна Л. А., Платонов В. М., Похілько Д.С. Протоколи надання психологічної підтримки та допомоги персоналу ДСНС та членам їх сімей: посібник. Харків: Факт, 2024. 154 с.
 11. Климчук В. О. Психологія посттравматичного зростання : монографія Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. 125 с.
 12. Клінічна настанова «Гостра реакція на стрес. Посттравматичний стресовий розлад. Порушення адаптації». : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 19 липня 2024 року № 1265 URL: <https://www.dec.gov.ua/mtd/posttravmatychnyj-stresovuj-rozlad> (дата звернення: (24.09.2025)).
 13. Ключков В. Збірник стандартів психологічної підготовки у Збройних Силах України: метод. посіб. К.: НДЦ ГП ЗС України, 2023. 337 с.
 14. Кокун О. М. Забезпечення психологічної стійкості військовослужбовців в умовах бойових дій : метод. посіб. Київ-Одеса : Фенікс, 2022. 128 с.
 15. Кокун О. М., Агаєв Н. А., Пішко І. О., Лозінська Н. С. Основи психологічної допомоги військовослужбовцям в умовах бойових дій: метод. посібн. К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2015. 170 с.
 16. Кокун О. М., Лозінська Н. С., Пішко І. О. Практикум з формування стресостійкості військовослужбовців до раптових змін бойової обстановки : Методичний посібник К.: НДЦ ГП ЗС України, 2020. 70 с.
 17. Кокун О. М., Мороз В. М., Лозінська Н. С., Пішко І. О. Психологічна профілактика психотравматизації військовослужбовців Збройних Сил України : метод. посіб. К. : НДЦ ГП ЗСУ, 2021. 301 с.
 18. Кокун О. М., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Копаниця О.В., Малхазов О.Р. Збірник методик для діагностики психологічної готовності військовослужбовців військової служби за контрактом до діяльності у складі миротворчих підрозділів: метод. посібн.. Київ: НДЦ ГП ЗСУ, 2011. 281 с.
 19. Кокун О. М., Мельничук Т. І. Резилієнс-довідник : практич. посіб. : Ін-т психології імені Г.С. Костюка НАПН України, Київ, : 2023. 25 с.
 20. Кокун О. М., Пішко І. О., Лозінська Н. С., Олійник В. О. Теоретичні основи посттравматичного зростання військовослужбовців – учасників бойових дій: метод. посіб. Київ : ТОВ «7БЦ», 2023. 148 с.
 21. Колесніченко О. С. Засади бойової психологічної травматизації військовослужбовців : монографія. Харків : ФОП Бровін О.В., 2018. 488 с.
 22. Колесніченко О. С., Мацегора Я.В., Приходько І.І. Протоколи надання першої психологічної допомоги військовослужбовцям Національної гвардії України в екстремальних умовах діяльності : посібн. Х. : НА НГУ, 2018. 40 с.

23. Комар З. Психологічна стійкість воїна. К., 2017. 184 с.
24. Малогулко Л. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи: навчальний посібник. Том 2. Київ, 2018. 240 с.
25. Малхазов О. Р. Розвиток емоційної стійкості осіб, що переживають наслідки травматичних подій : монографія. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2022. 215 с.
26. Мамедов Р.Ч., Немінський І.В. Організація психологічної підготовки у Збройних Силах України : навч.-метод. посіб. Київ: НДЦ ГП ЗС України, 2023. 345 с.
27. Мороз В.М., Скрипкін О.Г. Керівні психологічні техніки: посібник для командира роти (взводу) К.: НДЦ ГП ЗС України, 2020. 72 с.
28. Москальова А. С. Саморегуляція як чинник попередження професійних криз особистості. К., 2019. 60 с.
29. Осьодло В Теорія і практика психологічної допомоги та реабілітації: підручник. Київ : НУОУ імені Івана Черняхівського, 2020. 484 с.
30. Охорона психічного здоров'я в умовах війни К. : Наш формат, 2017. 1068 с.
31. Приходько І. І., Колесніченко О. С., Тімченко О. В. Психологія екстремальної діяльності : навч. посіб.. Х. : НА НГУ, 2016. 571 с.
32. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України № 2671-VIII від 17.01.2019, URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 28.08.2025).
33. Про затвердження Порядку психологічного забезпечення в Державній службі України з надзвичайних ситуацій : наказ МВС України № 747 від 31.08.2017. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1390-17/card6#Public> (дата звернення: 25.09.2025).
34. Про затвердження Порядку психологічного забезпечення в Державній службі України з надзвичайних ситуацій : наказ МВС України № 747 від 31.08.2017. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1390-17/card6#Public> (дата звернення: 25.09.2025).
35. Про затвердження Стандарту психологічної діагностики та форм документів з організації психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції та постраждалих учасників Революції Гідності : наказ Міністерство соціальної політики України № 810 від 01.06.2018 URL: [http:// https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0723-18/conv#Text](http://https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0723-18/conv#Text) (дата звернення: 13.09.2025).
36. Про організацію надання психосоціальної допомоги населенню : наказ МОЗ України від 13.12.2024 № 2118 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0126-24#Text> (дата звернення: 13.09.2025).
37. Про систему охорони психічного здоров'я в Україні : Закон України від 15.01.2025р. №12030 URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/radan_gs09/ns_golos?g_id=30094 дата звернення: (25.09.2025).
38. Про схвалення Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в

- Україні на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1018-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1018-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 26.08.2025).
39. Психологічна допомога учасникам АТО та їх сім'ям : монографія Луцьк : Вежа-Друк, 2016. 260 с.
 40. Розов В.І. Психологія екстремальних ситуацій : адаптивність до стресу та психологічне забезпечення: науково-практичний посібник. Київ: КНТ, 2024. 711 с.
 41. Синопис діагностичних критеріїв DSM-V та протоколів NICE для діагностики та лікування основних психічних розладів у дітей та підлітків / перекл. з англійської; упор. та наук. ред. Леся Підлісецька.. Львів: вид-во Українського католицького університету, 2014. 112 с.
 42. Сміт П. Діти та війна!: навчання технік зцілення: посібник К. 2016. 95 с.
 43. Степанюк О. Мельниченко О. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують типову програму для кривдників: теоретична частина Київ, 2020. 316 с.
 44. Титаренко Т. М. Посттравматичне життєтворення: способи досягнення психологічного благополуччя: монографія Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. 160 с.
 45. Титаренко Т. М., Дворник М. С., Климчук В. О. Соціально-психологічні технології відновлення особистості після травматичних подій : практичний посібник. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2019. 220 с.
 46. Уніфікований клінічний протокол первинної та спеціалізованої медичної допомоги «Гостра реакція на стрес. Посттравматичний стресовий розлад. Порушення адаптації охорони здоров'я» : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 19 липня 2024 року № 1265 URL: <https://www.dec.gov.ua/mtd/posttravmatychnyj-stresovyj-rozlad> (дата звернення: 24.09.2025).
 47. Штифурак В.С., Шпортун О.М. Феноменологія, практика та корекція психологічного здоров'я особистості: монографія 2019, 331с.

Допоміжна література

1. Блінов О. А. Психологія бойового стресу : дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.04 Київ : Ін-т психології ім. Г.С. Костюка АПН України, 2020. 535 с.
2. Бурлачук О., Осипян А. Результати опитування фахівців у сфері психічного здоров'я : Україно-швейцарський проект «Психічне здоров'я для України» (MH4U), Національна психологічна асоціація (НПА) Київ. 2020, 194 с. URL: [https://www.mh4u.in.ua/wp-content/uploads/2021/01/mh4u-mh-law-analysis-report-21122020-with-annexes.pdf](ftp://https://www.mh4u.in.ua/wp-content/uploads/2021/01/mh4u-mh-law-analysis-report-21122020-with-annexes.pdf) (дата звернення: 22.08. 2025).
3. Гловюк І., Лашук Н., Романцова С. Кваліфікація та основи методики розслідування домашнього насильства: навчальний посібник. Львів:

- Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 404 с.
4. Горбунова В. В., Карачевський А.Б., Климчук В.О., Нетлюх Г.С., Романчук О.І. Соціально-психологічна підтримка адаптації ветеранів АТО: посібник для ведучих груп : навчальний посібник. Львів : Інститут психічного здоров'я Українського католицького університету, 2016. 96 с.
 5. Громова Г.М. Толерантність до невизначеності як чинник трансформації травматичного досвіду особистості : дис. ... д-ра філософії : 05.00.53 / Київ, Ін-т соціальної та політичної психології. Київ. 2022. 208 с.
 6. Зливков В. Л. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях . Київ: Педагогічна думка, 2016. 219 с.
 7. Євдокімова О.О., Кобилко Н.А. Психодіагностичні матеріали. В допомогу психологу поліції : методичний посібник. Частина 1. Харків : Факт, 2023. 136 с.
 8. Коваль М. Дії підрозділів ДСНС України в умовах воєнного стану: навчальний посібник. Львів: ЛДУБЖД, 2023. 308 с.
 9. Лемак М. В. Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник. Ужгород: 2012. 616 с.
 10. Максименко С.Д., Руденко Я.В., Кушнерьова А.М., Невмержицький В.М.. Психічне здоров'я особистості: підручник для вищих навчальних закладів. Київ: «Видавництво Людмила», 2021. 438 с.
 11. Мюллер М. Якщо ви пережили психотравмуючу подію. Львів: Видавництво Українського католицького університету: Свічадо, 2015. 120 с.
 12. Особливості організації та проведення заходів психологічного забезпечення у військових частинах (підрозділах) Повітряних сил Збройних Сил України Методичні рекомендації. Вінниця:, 2017. 139с.
 13. Перелік валідних методів психологічної діагностики, які можуть використовуватися для проведення психологічної діагностики та оцінки якості психологічної допомоги : наказ МОЗ України «Про організацію надання психосоціальної допомоги населенню» від 13.12.2024 № 2118 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0126-24#Text> (дата звернення: 13.09.2025).
 14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо запровадження адміністративної та кримінальної відповідальності за надання психологічної допомоги особами, які не мають такого права та поширення недостовірної інформації про наявність у особи медичної освіти або лікарської спеціальності, права надавати психологічну допомогу : проект закону України № 9434 від 03.09.2025 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42174> (дата звернення: 25.09.2025).
 15. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо системи охорони психічного здоров'я та послуг у сфері психічного здоров'я : проект закону України № 9433 від 03.09.2025 р. URL:
 16. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги профілактики : наказ Міністерство соціальної політики України № 912 від 10.09.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1155-15/conv#Text>

(дата звернення: 28.08.2025).

Інформаційні ресурси

1. Державний експертний центр МОЗ України URL: <https://www.dec.gov.ua/mtd/posttravmatychnyj-stresovyj-rozlad/> pdf (дата звернення: 26.09. 2025).
2. Інститут психічного здоров'я Українського католицького університету URL: <https://ipz.ucu.edu.ua/inforesursy/inforesursy-problemy/travma/> pdf (дата звернення: 26.09. 2025).
3. The PTSD Checklist for DSM-5 : National Center for PTSD. URL: <https://www.ptsd.va.gov/>(дата звернення: 26.09. 2025).
4. The Clinician-Administered PTSD Scale for DSM-5 (CAPS-5) National Center for PTSD. URL: : <https://www.ptsd.va.gov/> (дата звернення: 26.09. 2025).
5. Psychosomatic Medicine and General Practice.. URL:: <https://e-medjournal.com/index.php/psp> (дата звернення: 26.09. 2025).
6. Перелік міжнародних організацій та спільнот, стандарти та програми яких визнаються належними. для сертифікації у сфері психологічної допомоги / Додаток до Порядку надання психологічної допомог // Проект наказу Міністерства охорони здоров'я України – Київ, 2022. – С. 11.
7. ГО «Асоціація в Україні фахове об'єднання зі спеціальної травма терапії» URL:: <https://emdr.com.ua/emdr/> (дата звернення: 26.09. 2025).
8. N. C.Andreasen Post Traumatic Stress Disorder, in Comprehensive Textbook of Psychiatry, 4th ed., H.I.Kaplan snr B.J. Sadock (Baltimore: Willams &Wilkins,1985), 918 – 924 URL: [Nancy C. Andreasen,](#)
9. What is post-traumatic stress disorder? URL:: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3182007/>
10. Психологія здоров'я Health Psychology URL:: <https://www.youtube.com/@healthpsychology7961> (дата звернення: 26.09. 2025).
11. Centers for Disease Control Prevention (CDC). Violence Prevention (Центри профілактики захворювань (CDC). Профілактика насильства) URL:: <https://www.cdc.gov/violenceprevention/about/index.html> (дата звернення: 26.09. 2025).
12. [Washington State Department of Social and Health Services](https://www.dshs.wa.gov/altsa/home-and-community-services/types-and-signs-abuse) (Департамент соціальних та медичних послуг штату Вашингтон) URL:: <https://www.dshs.wa.gov/altsa/home-and-community-services/types-and-signs-abuse> (дата звернення: 26.09. 2025).
13. An official website of the United States government/ National Library of Medicine / National Centers for Biotechnology Information (Офіційний сайт уряду США / Національна медична бібліотека / Національні центри біотехнологічної інформації) URL:: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3998989/> ↵ (дата звернення: 26.09. 2025).

Розробник:

професор кафедри психології
діяльності в особливих умовах
доктор психологічних наук, професор

Геннадій ГРИБЕНЮК

Зміст

1. Мета вивчення навчальної дисципліни	3
2. Опис навчальної дисципліни	4
3. Передумови для вивчення дисципліни	4
4. Результати навчання та компетентності з дисципліни	5
5. Програма навчальної дисципліни	6
Розподіл дисциплін у годинах за формами організації освітнього процесу та видами навчальних занять (заочна форма: дистанційна)	10
Індивідуальні завдання (орієнтовна тематика індивідуальних завдань) ..	11
6. Засоби оцінювання.....	18
Перелік завдань для підготовки до модульного контролю знань	18
7. Критерії оцінювання.....	28
Форми поточного та підсумкового контролю	28
Розподіл балів, які отримують здобувачі заочної форми навчання, за результатами опанування навчальної дисципліни, формою підсумкового контролю якого є: диференціальний залік	28
Поточний контроль.....	29
Критеріям поточного оцінювання знань здобувача на семінарському занятті дисципліни здійснюється в діапазоні від 0 до 5 балів:	29
Підсумкова модульна робота.....	31
Критерії оцінювання знань здобувачів заочної форми навчання при виконанні модульної роботи.....	31
Підсумковий контроль	32
Оцінювання самостійної роботи	32
Оцінювання індивідуальних завдань.....	32
8. Засоби провадження освітньої діяльності.....	35
9. Рекомендовані джерела інформації.....	36
Нормативні документи.....	36
Базова література	36
Допоміжна література	39
Інформаційні ресурси.....	42